

Докторантски дебюти

Теми и микротеми в български и английски хумористични игрословици

Таня Борисова, докторант
Русенския университет „Ангел Кънчев”,
tborisova@uni-ruse.bg

Абстракт: Шегуването и смехът са присъщи за човешкото поведение, а хумористични текстове има във всеки език. Всички култури имат своите хумористични традиции и шегги, които варират в жанрово отношение. Тъй като смехът и шегата са характерни за междуличностната комуникация в ежедневието, както и общочовешка необходимост, има универсални теми, които предизвикват хумористичен ефект. Съпоставително проучване на темите и микротемите в шегите, съдържащи езикови двусмислици на български и на английски може да даде повече яснота за обектите на смях във всяка от двете култури. Лингвокултурологично съпоставително изследване на шегги, съдържащи езикови двусмислици, може да разкрие какви са различията относно социокултурни теми с най-голямо въздействие, както и кои са общи за двете култури и биха могли да се считат за универсални.

Ключови думи: интеркултурна комуникация, хумор и култура, вербални шегги, езикова двусмислица, микротеми, лингвокултурологично изследване.

Topics and Microthemes in Bulgarian and English Humorous Wordplay

Tanya Borisova, PhD student
“Angel Kanchev” University of Ruse,
tborisova@uni-ruse.bg

Abstract: Joking is an intrinsic human feature and humorous texts are to be found in any language. All cultures have their humorous traditions and types of jokes which vary in genre. As laughter and joking in interpersonal communication on a daily basis are a common human need, there are universal topical triggers with a humorous effect. A comparative study on the topics and microthemes in ambiguity-based verbal jokes in Bulgarian and English can shed light on the types of social issues subjected to laughter in both cultures. A linguocultural comparative study of ambiguity-based verbal jokes can reveal differences of what the sociocultural topics of greater impact are and which of the topics are common to both cultures and can be considered universal.

Keywords: Intercultural communication, Humour and culture, Verbal jokes, Linguistic ambiguity, Microthemes, Humour, Linguocultural study.

Увод

Интеркултурната комуникация е част от ежедневието ни и се реализира на всички нива: бизнес, междуправителствена и политическа, академична и лична комуникация. Във всеки от тези типове обаче неизменно присъства хуморът като средство за сближаване, разчупване на ледовете и забавление. Интерес представляват темите, които присъстват във вербалните шеги на различните култури, тъй като успехът или неуспехът на една шега при интеркултурно общуване може да се дължи на тематичната неуместност на шегата. Съпоставително лингвокултурно изследване на микротемите във вербалните шеги, съдържащи езикови двусмислици на български и английски, би спомогнало за установяване на социално значимите теми, характерни за всяка от културите, и установяване на общите и различните обекти на смях. Познаването на темите, допустими и добре приети в шеговити разговори, за всяка от двете култури, би спомогнало за избягване на неудобни ситуации при интеркултурно общуване, включващо шегата като елемент на комуникацията.

Статията се базира на проучване, проведено в периода февруари 2018 – декември 2020, което обхваща езиков материал от 600 вербални шеги, по 300 за всеки от езиците – български и английски. Шегите са екцерпирани в същия период. Синхронното лингво-културологично проучване има за цел да установи сходства и различия в обектите на смях, които се откриват във вербални шеги с езикови двусмислици. Откриването на общи теми и обекти на смях при двете култури би спомогнало при комуникация така, че при шегуване да се спазват общоприети за съответната култура норми и предпочитания.

Използвани понятия

Взаимодействието между представители на различни култури, при което се осъществява обмен на информация, кодиране и декодиране на вербални и невербални смисли, характерни за всяка една от културите, е познато като *интеркултурна комуникация*. Актовете на интеркултурна комуникация винаги крият риск от неразбиране на посланието, кодирано вербално или невербално. При интеркултурна комуникация вербалният хумор може да бъде погрешно интерпретиран и това да доведе до конфликтни ситуации. Неразбирането на хумористичното съдържание на „другата” култура

би могло да е следствие от непознаването на допустимите и недопустимите теми на обсъждане, както и обектите на смях. „Културата оказва пряко влияние върху характера на шегите и онова, което се счита за уместно и смешно в една култура, е възможно да е неуместно в друга”. [1]

Смехът според Ана Димова е универсална човешка потребност, и въпреки че като културен феномен се очаква да има различни проявления в различните култури, има все пак „универсални културно-антропологични и семиотични инварианти”. Тези инварианти се проявяват като „структурни, ситуативни, тематични и лингвистични универсалии”. Независимо от културата и езика, при вербалния хумор, основан на езикова двусмислица, която изпълнява функцията на „превключвател” от едно семантично поле към друго. Както е кодирано и в названието ѝ, езиковата двусмислица предлага двойствено значение и смисъл. Всяка езикова двусмислица разкрива два плана на семантично съдържание – **референциални рамки**. Терминът **референциална рамка** е използван и от Ана Димова [2]. Всяка една от референциалните рамки във вербалните шегии следователно съдържа свое собствено семантично поле или теми, които тук наричаме **микротеме**. Всяка шега от корпуса съдържа две референциални рамки, отключени от езиковата двусмислица, а темите, реализирани в тях, са съответно **микротемите** от 1РР (първа референциална рамка) и 2РР (втора референциална рамка).

Изследването има за цел да провери дали и:

- доколко в шегите на български и английски език, съдържащи езикова двусмислица, има микротеме, които са общи за двете култури;
- доколко в шегите на български и английски език, съдържащи езикова двусмислица, има микротеме, които са специфични за съответната култура.

Анализ на теоретични източници

Според основните три типа теории за хумора (Теория за превъзходството, Теория за облекчаващите свойства на хумора, Теория за несъответствието), цитирани от редица изследователи като Кейт-Шпигел [3], Грюнер [4], Крикман [5], Линтот [6], вербалният хумор притежава основни характеристики:

Често обектът на смях е възприеман като по-низш от субекта (По Теорията за превъзходството – хората често се присмиват на неща и хора, спрямо които се чувстват превъзхождани. В основата на тази теория е схващането на философите от Древна Гърция и Древен Рим – Аристотел [7], Платон [8], Цицерон [9], Квинтилиан [10];

Хуморът има облекчаващи свойства (по теорията за облекчаващите свойства на хумора, въведена от граф Шафтсбъри [11]);

Има противоречие между това, което се казва, и това, което се разбира (по теорията за несъответствието – основава се на теорията за неконгруентността на Шуц [12], както и психоаналитичната теория за хумора на Фройд [13], но всъщност още при Платон [8], Аристотел [7], Цицерон [9] и Квинтилиан [10], хумористичният ефект се обяснява с някакво противоречие).

Шегуването и смехът са социални средства за комуникация и като такива те са част от културата, в която се споделят. Като културен феномен, вербалните шегии са част от „културната антропология и са продукт на човешкото съзнание и са реални и културно обусловени“. Дж. Лейкоф се отнася към културните категории като към реални и ментални категориални концепти в една култура, които намират своята реализация чрез лингвистичните категории. [14] Езикът и културата са тясно свързани и според Бенджамин Уорф. Той определя езика като набор от феномени и език, който очертава културата. [15] Разбирането на Бергсон за смеха и хумора също се отнася до културата. [16] Според модела на Хол, познат като „Теория на културата като айсберг“, културата има видима и невидима част – явна и скрита култура. Видимата част на айсберга според Хол представлява поведението, практики и дискурс, докато невидимата включва вярвания, ценности и мисловни модели. [17] Езиковото проявление също е на повърхността, докато ценностите са кодирани чрез езика и остават скрити на пръв поглед. Аспектите на видимата и невидимата култура са разглеждани и от Рот и Попова [18], интеркултурната комуникация при Цветкова [19], а съпричастността и културната идентичност е обект на изследване при Стойчева. [20] В тези изследвания обаче фокусът е върху интеркултурната комуникация, културата, езика и културната идентичност и не разглеждат отношението към хумора и обектите на смях.

Лингвокултурологичен анализ на кратки хумористични текстове, съдържащи езикова двусмислица, може да даде отговор на въпроса „На какво се смее съответната култура“. Кодираните в шегите смисли представляват културното съдържание и отношение към реалии, характерни за културата, а езиковото проявление е във формата на хумористичния текст – жанр и тип езикова двусмислица (фонологична, морфологична, синтактична, лексикална и контекстова).

Проучвания на смешното и сериозното в шегите са правени от редица езиковеди [13], [4], [21], [5]. В българската лингвистична традиция също се търси езиковото и културното проявление на смешното [22], като Паси

[22] разглежда инструментариума и характеристиките на смешното. Други изследователи на смешното и вица в българската култура са [2], [23], [24], [25]. Посочените трудове обаче не правят съпоставка на общовалидните и характерни теми, които присъстват в шегите на български и/или английски език, а по-скоро са ангажирани с езиковите средства за постигането на посланието и жанровите особености на вербалния хумор.

Проведеното изследване се ангажира с установяване на микротемите и обектите на смях, намерили място във вербални шегии, като прави съпоставка с проявлението на същите в двата езика – български и английски.

Методология

Корпусът от шегии, съдържащи езикова двусмислица, е екцерпиран от социални онлайн мрежи. Разпространението им в социалните мрежи е индикатор за тяхното битуване в съвременния хуморен фолклор на съответните култури. Извадените и записани шегии имат различна жанрова принадлежност – игрословици (puns), анекдоти (вицове), псевдогатанки, псевдоафоризми и меме (сравнително нов жанр на картинка с текст, която бързо се разпространява и е популярна в интернет пространството и социалните мрежи. В онлайн речника на Кеймбридж терминът също е описан с тези значения – 1. като нещо, което се предава от поколение на поколение. 2. идея, картинка или видео, което бързо се разпространява в интернет. [26]

Всяка шега от двете независими извадки (300 шегии във всяка извадка – на български и на английски език) е анализирана за типа езикова двусмислица, място на езиковата двусмислица в механизма на шегата, жанра на шегата и микротемите от първата и втората референциални рамка. В настоящата статия основно се разглеждат микротемите и се съпоставят находките за двата езика.

Приложиха се статистически методи за установяване нормалност на разпределението на екцерпирания материал (**Централната гранична теорема**), **корелационен анализ** за установяване наличие на корелационна зависимост между променливите (микротемии от 1PP и 2PP) чрез изчисляване на коефициент на Кендал [27] (подходящ за номинални скали); и лингвокултурологичен анализ.

Качественият анализ имаше за цел установяване на микротемите, групиране на микротемии в семантични полета с цел статистическа обработка и анализ на находките. След установяване на микротемите от първа и втора референциална рамка за всяка от извадките, поради големия им брой и тематично разнообразие, микротемите са групирани в 14 групи за всяка

извадка, като онези, с най-ниска честота на реализация, съставляват групата „други”.

Резултати

При обработката на шегите от корпуса за установяване на микротемите от 1PP и 2PP се установиха голям брой микротемите. За удобство при статистическата обработка микротемите са групирани в близки тематични групи, като за всеки език броят на групите е 14.

Микротемите в шегите на български са групирани както следва:

1. алкохол, кръчма;
2. брак, връзка, семейство и любовни отношения;
3. жена (съпруга, блондинка, жена-проблем, муцка, тъща);
4. секс, изневяра, голота;
5. здравословен проблем, старост, лекар, лудост;
6. диета;
7. мързел, глупост;
8. работа, шеф;
9. пари, безпаричие, цени;
10. любопитство, познание, училище, учител и възпитание;
11. джендър идеология, етнос, различия;
12. интернет, социални мрежи, обявления;
13. политика;
14. други.

Микротемите в шегите на английски език са групирани по следния начин:

1. алкохол, кръчма;
2. брак, връзка, сем. отношения, секс, изневяра;
3. домашни и диви животни, храни – зеленчуци, плодове;
4. съдебни власти, адвокати, престъпление, кражби, бой;
5. здравословен проблем, наднормено тегло, лекар, лудост;
6. смърт, инцидент, убийство;
7. мързел, глупост, досада;
8. работа, търговия;
9. пари, безпаричие, цени, скръндзи;
10. любопитство, познание, образование, учени, интелект;
11. етнос, различия;
12. интернет, общуване, шегии, обноски, език, груб език;
13. политика, лидери, религия;
14. други.

За всяка шега от корпуса се установява по една микротема от първа референциална рамка и втора микротема от втора референциална рамка, като в някои случаи микротемите от първа и втора референциална рамка попадат в една и съща тематична група.

За установяване на нормалност на разпределението на микротемите в извадките се прилага *Централната гранична теорема*, според която при достатъчно голям брой единици се наблюдава близко до нормалното разпределение в популацията. Общият брой на единиците, съставляващи корпуса, е 600 (две независими извадки x 300 единици), като това е достатъчен брой за приемане на *Централната гранична теорема* (има повече от 30 единици $n > 30$) [26].

Анализ за наличие на корелационна зависимост между микротемите от 1PP и 2PP е направен за всеки един от езиците като независими извадки. Съпоставяни са групирани микротемите, открити при анализа на съдържанието на вербалните шегите. Данните са обработени със специализирана статистическа програма SPSS. Резултатите показват наличие на корелационна зависимост между микротемите от 1PP и тези от 2PP за всеки един от езиците.

**. Корелацията е значима при 0.01 level (2-tailed).			Микротемите 1 PP	Микротемите 2PP
Kendall's tau_b	Микротемите 1PP	Коефициент на корелация	1,000	,353**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	300	300
Кендал тау	Микротемите 2PP	Коефициент на корелация	,353**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	300	300

Таблица 1. Корелационна зависимост на микротемите в шегите на български език

Както показват резултатите от статистическата обработка за шегите на български език, *коефициентът на Кендал - [26]* за корелация между микротемите от **1PP и 2PP, е 0.353**, което е значително по-голямо **от 0.01**. Налична е силна корелационна зависимост между двете променливи.

При шегите на английски език също се наблюдава корелационна зависимост.

**. Корелацията е значима при 0.01 level (2-tailed).			Микротемите 1PP	Микротемите 2PP
Kendall's tau_b	Микротема 1PP	Коефициент на корелация	1,000	,180**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	300	300
Кендал тау	Микротема 2PP	Коефициент на корелация	,180**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	300	300

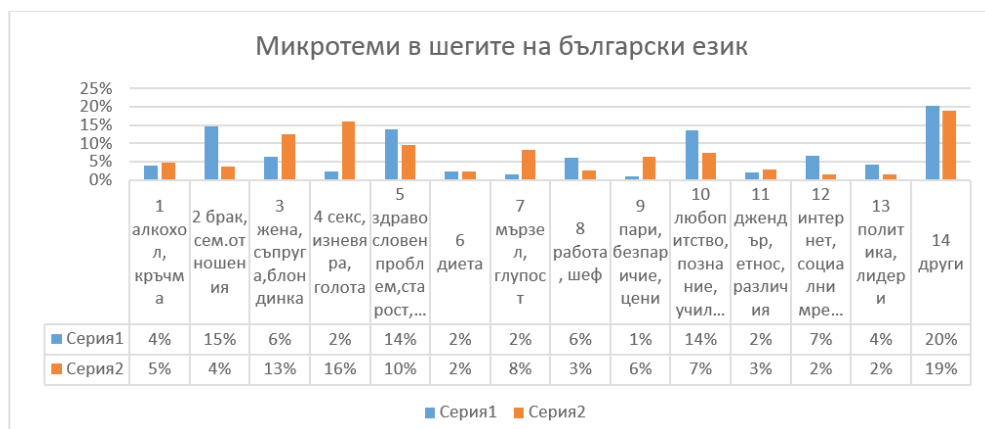
Таблица 2. Корелационна зависимост на микротемите в шегите на английски език

В случая при изследването на шегите на английски език *коефициентът на Кендал* за корелация между микротемите от *1PP и 2PP е 0.180*, което е значително по-голямо *от 0.01*. Налична е корелационна зависимост между променливите.

Наличието на корелационна зависимост означава, че има връзка между микротемите от първа и втора референциални рамка и тя не е случайна, а е резултат от действието на различни фактори. Тъй като темите и обектите на смях се различават в двете култури и са обусловени от ценностите в тях, може да се приеме, че такъв фактор е културата и ценностната система.

С цел тематична съпоставка, извлечените микротемите от шегите на български език са систематизирани и разпределени в 14 групи. Групите са събрани около тематичен център като съдържат и различни вариации на основен концепт. Например в група 3 основният концепт е жена, но в различните шегии се появяват образи подкатегории на концепта: жена-съпруга, жена-проблем, жена-тъща, жена-съблазнителка, чужда жена, жена-блондинка и пр.

Разпределението на микротемите може да се види на Фигура 1.

Фигура 1. Микротемите в шегите на български език

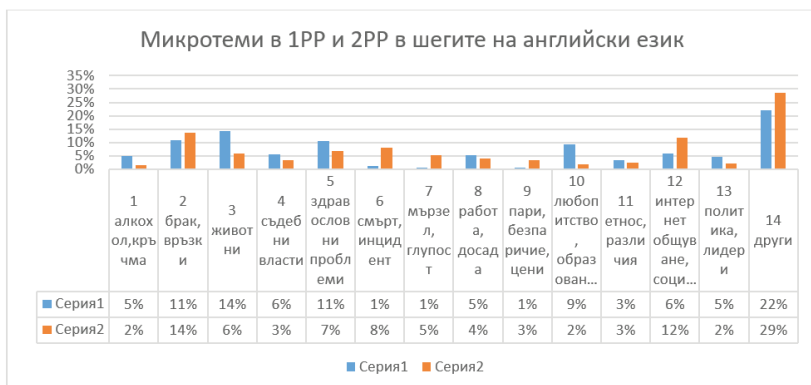
Категорията „други“ е с най-голям дял, но в нея влизат разнообразни и малко застъпени микротемите, които не могат да сформират самостоятелна група. Така най-големият дял от шегите на български език, които са тематично обвързани, са тези, свързани с теми табу – секс, семейни отношения, жена (групи 2, 3,4) със съответно 15% 1PP за брак/ 4% 2PP; жена – 6% 1PP/ 13% 2PP; секс – 6% 1PP/ 16% 2PP. Здравето, мързелът и училището също представляват значително голям дял от извадката съответно с 14%1PP/

102PP за здраве, 2% 1PP/ 8 2PP за мързел и 14% 1PP/ 7% за любопитство и училище. Тези микротемати се оказват най-значими за вниманието и са често обсъждани, и обект на смях в българската култура.

В шегите на английски език се наблюдават други микротемати. Микротемите, които намират място в шегите на английски език също, са твърде разнообразни и са групирани тематично в 14 групи.

Прави впечатление, че шегите, съдържащи езикови двусмислици, са изключително богати на микротемати. Резпределението на микротемите по групи е затруднено, тъй като присъстват препратки към множество и различни семантични полета. В голяма част от шегите, представляващи игро-словници, е трудно определянето на микротема, защото играта на думи се дължи на формата, а не на тематичната насоченост на тези шегии. Разпределението по микротемати от 1PP и 2PP е показано на Фигура 2.

Фигура 2. Микротемати в 1PP и 2PP в шегите на английски език

Микротемите от 1 PP с най-голям дял, след категорията „Други“, са тези от група 3. животни (домашни и диви), храни (зеленчуци плодове) с 14%, следвани от групите 2. брак, сем. отношения, връзки, изневяра и секс – 11% и група 5. здравословен проблем/ наднормено тегло/ старост/ лекар/ лудост – 11%, 10. любопитство/ (по)знание/ образование/ учени/ интелект с 9%. Интересно, че сред шегите от корпуса има и такива, които се отнасят до така наречения „черен хумор“ и способността да се гледа с насмешка на злополуки, инциденти, смърт или престъпления.

Като цяло определянето на микротемати за вербалните шегии на английски език, съдържащи езикови двусмислици, е изключително трудна задача. Примерите с такива шегии са повече от тези с тематичните и ясно дефинираните микротемати.

Показателни са например:

(1) *What washes up on tiny beaches?*

Microwaves. (Какво се къпе на малките плажове?/Микровълните.)

(2) *Two fish are in a tank, one says to the other "How do you drive this thing?"* (Две риби в един аквариум(танк) си говорят. „Как се кара това нещо?“ – играта на думи е в многозначността на *tank* – 1. аквариум; 2. танк)

Такива са основната част от шегите, принадлежащи към жанра **игро-словница** – базирани на езикова двусмислица. Типична игра на думи, за която е най-важно да има асоциация, базирана на фонологична прилика. Не може да се твърди, че микротемите в тези шегии са действително важни социално или културно обособени проблеми. Напротив, може да се направи извод, че наличието на такъв специфично обособен жанр е културологична особеност и самото решение на езиковата „загадка“ носи удовлетворение и хумористичен ефект.

Тъй като реалният обект на смях се разкрива във **втората референциална рамка**, отключена от езиковата двусмислица, резонно е да се направи съпоставка между микротемите от 2PP, намерили място в шегите на български и на английски език. Такава съпоставка е направена в Таблица 3.

Групи микротемии в шегите на български език	БЕ- 2PP	АЕ -2PP	Групи микротемии в шегите на английски език
алкохол, кръма	5%	2%	алкохол, кръма;
брак, връзка, семеини отношения	4%	14%	брак, връзки, отношения, секс, изневяра
жена, съпруга, блондинка, жена-проблем, муца, тъща;	13%	6%	животни – домашни, диви, храна – зеленчуци, плодове
секс, изневяра, голота;	16%	3%	съдебни власти, адвокати, престъпления, кражби, бой
здравословен проблем, старост, лекад, лудост;	10%	7%	здравословни проблеми, наднормено тегло, старост, лекар, лудост;
диета;	2%	8%	смърт, инцидент, убийство;
мързел, глупост;	8%	5%	мързел, глупост;
работа, шеф;	3%	4%	работа, досада, търговия;
пари, безпаричие, ценя;	6%	3%	пари, безпаричие, ценя, скръндя;
любопитство, знание, училище, учител;	7%	2%	любопитство, (по)знание, образование, учени, интелект;
джендър, етнос, различия;	3%	3%	етнос, различия
интернет, социални мрежи, обваления, комуникация	2%	12%	интернет, общуване- шегии, обнокси, език, груб език;
политика, лидери;	2%	2%	политика, лидери, религия;
ДРУГИ;	19%	29%	ДРУГИ

Таблица 3. Съпоставка на микротемите от 1PP и 2PP в шегии на български и английски

В таблицата групите микротемите, които са общи за двата езика, са маркирани в жълто. Те представляват по-голямата част от микротемите – или това са 10 от 14 сформирани групи, като последната е категорията „Други“, или микротемите, които са слабо представени и не могат самостоятелно да сформират група, а са единично споменавани.

За двата езика тази категория „Други“ заема голяма част от извадката, но вътрешното разнообразие от микротемите прави невъзможно отделянето им на отделни групи. За шегите на български език обаче тази категория е значително по-малка. Тя заема 19% от всички шегите, докато за шегите на английски език това е една доста голяма група и обхваща почти 1/3 от общия брой – 29%. Тя се дължи на характера на английските шегите с езикова двусмислица (игрословица – англ. *pun*), при която играта на думи е от най-голяма важност и се правят аналогии със звученето на думите от напълно разнородни семантични полета.

Микротемите, които са формирали групи и са различни в двата езика, са оцветени в различно от жълто цветове. Тези групи дават представа за различията в тематиката на шегите в двете култури. Интересно е да се подчертае, че в шегите на английски език се появяват сформирани групи микротемите за животни и храни (в тази група има много шегите за вегетарианци, зеленчуци, шегите за животни и пр.), съдебни власти (в тази група има шегите за адвокати, съдилища и присъди, кражби и други престъпления), както и сформирана група шегите с микротемите за инциденти, смърт, убийства, или мисълта за такива. Такива групи шегите няма налични в корпуса от шегите с езикови двусмислици на български език, а наличието на споменати такива микротемите представляват пренебрежимо малък дял и те са отчетени в графата „Други“. Както е видно от съпоставителната таблица, тези групи микротемите в шегите на английски език заемат немалка част от общия дял – групата за животни 6%, за съдебни власти 3%, за смърт и инциденти 8%.

Например:

(1) *Best way to beat Covid-19? ...Keep yuh ass inside. (Най-добрият начин да се преборим с Ковид-19 – дръж задника си вътре (ass: 1. магазин, 2. задник)*

(2) *My dad, unfortunately, passed away when we couldn't remember his blood type... His last words to us were, "Be positive!" (Баща ми, за жалост почина, тъй като не можеше да си спомни кръвната си група... Последните му думи бяха „Бъди позитивен/ игра на думи, непреводима в този вид – „Б положителна“)*

(5) *How does an attorney sleep?*

- *First he lies on one side, then he lies on the other. (Как стп един адвокат? / Първо лежи (*лъже) на едната страна, после на другата (играта на думи е във формата на глагола lie – лъжа/ лежа – омонимия)*

Тематично сформирани групи от микротеме в шегите на български език, които са отчетливо големи, са тези за жените (жена-съпруга, блондинка, жена-проблем), за брака и сексуалните отношения и изневери. Всички тези микротеме се съдържат и в шегите на английски език, но не могат да сформират отделни групи поради по-малкия си брой. Те са намерили място в една група за семейни отношения, брак и секс. Цялата група от тези шегии на английски език заема 14% от общия брой, докато в шегите на български език всяка от тези групи е добре представена съответно с шегии за брак, семейни и любовни отношения – 4%, шегии за жени 13%, шегии за секс, изневяра и голота 16%. Семейни отношения, секс и изневяра са от темите универсалии. Сексът и интимните отношения са сакрализирани теми-табу, които намират отражение и в хумора. Тези микротеме са застъпени и в двата езика, но с различна наситеност.

Например:

(6) *Съпруга към благоверния си:*

- *Мили, днес имаме годишнина от сватбата. Мисля да заколим прасето!*

- *Че какво ти е виновно прасето? Тя сестра ти ни запозна!*

(7) *My ex-wife still misses me. But her aim is starting to improve. (Още липсвам на бившата си жена / Бившата ми жена все още ме пропуска, обаче мерникът ѝ започва да се подобрява* – шегата е непреводима поради несъответствието на превода на основната ключова дума miss -1. липсвам, 2. пропускам (цел).)*

В корпуса от шегии на български език се оформя още една група шегии за наднормено тегло и диети, която представлява 2% от общия брой. За шегите на английски език тези микротеме са част от групата за здравословни проблеми, отново поради пренебрежимо малкия им брой.

Интересно е да се съпостави отношението на двете култури към микротемите, които са общи за шегите и на двата езика.

Първата сформирана група е тази за кръчмата и алкохола. Макар в процентно отношение тази микротема да се появява сравнително с еднаква честота в 1PP сред шегите на двата езика (за българските шегии тя е 4%, а за тези на английски 5%), то реализирани в 2PP, която представя и обекта на смях, са повече тези в шегите на български език – 5%, отколкото на английски език – 2%. Което означава, че и в двете култури има изградено отношение

към социалните контакти в кръчмата и проблемите, свързани с алкохола, но като обект на смях тези проблеми присъстват повече в шегите с езикови двусмислици на български език, отколкото на английски.

Примери:

(8) - *Довечера на линия ли си?*

- *Не, на ракия.*

(9) *All chemists know that alcohol is always a solution. (Всички химици знаят, че алкохолът е *решение (разтвор).*

(10) *A bear walks into a bar and says, "Give me a whiskey and ..... cola." "Why the big pause?" asks the bartender. The bear shrugged "I am not sure; I was born with them". (Една мечка влязла в един бар, „Дайте ми уиски и ..... кола“. „Защо е тази дълга пауза?“, попитал барманът. Мечката повдигнала рамене „Не съм сигурна, мисля, че съм родена така“ (Играта на думи е основана на омофония на „лапи“ и „пауза“ (paws/pause).*

Темата за здравето и здравословните проблеми като социално значим проблем присъства и при двете култури. За шегите на български език обаче този дял е почти два пъти по-голям 14% от 1PP и 10% от 2PP в шегите на български език, срещу 11% от 1PP и едва 7% от 2PP от шегите на английски език. Отношение към здравето и добрия тонус се изразява и чрез групата шегии на български език към диетите и наднорменото тегло, която е отделно сформирана група с 2% дял. Може да се направи извод, че сред шегите с езикова двусмислица, тези, които се отнасят до здраве, лекари, болезки и оплаквания присъстват повече на български език, отколкото на английски.

Съпоставимо е отношението към мързела и глупостта, които представляват отделна група шегии с реализирани микротемеи от 2PP. За шегите на български език това са 8% от шегите, и 5% за шегите на английски език. Може да се направи извод, че и двете култури с насмешка се отнасят към мързела и глупостта, както и към работата и шефа. В шегите на български език към тази група спадат 6% от 1PP/ 3% от 2PP, а на английски език 5% от 1PP/ 4% от 2PP.

Интересно е отношението към парите, безпаричието и цените. България е известна с прозвището си „Най-бедната страна в ЕС“, както и с факта, че българинът обича да се оплаква от недоимък и високи цени. От друга страна, разговорите за пари и доходи са сред табуираните теми в англоезичното общество и се счита за неприемливо да се обсъждат тези въпроси, особено с непознати. [28] Тези популярни твърдения се доказват от наблюдението на

шегите на двата езика. Ако за шегите на български език 6% от общия дял на шегите съдържат микротемите за пари, безпаричие и цени, то за шегите на английски език този дял е два пъти по-малък – 3%. Това потвърждава идеята, че българинът обича да говори и да се шегува с безпаричието и цените, докато същото не се отнася до такава степен за англоговорящите.

Например:

(11) Баба ми казваше: „Кое е твое, ще си дойде само при теб!”, а ей го на ...дойде – сметката за тока, водата, телефона.

Групата от микротемите за любопитство, образование, учител и ученици, присъства в шегите и на двата езика, но с по-голяма честота тези шегии са в българската култура. За шегите на български 7% от общия дял съдържат микротема от тази група, докато на английски език това е едва 2%. Отношението към образованието винаги е било част от културата, но насмешката към училищните дейности и образованието като цяло в шегите на български език се дължи най-вече на фолклоризираните шегии, непреднамерено създадени заради грешка на езика и от ученици, и от учители. Този тип шегии са сред обичаните и често цитирани и в социалните мрежи, особено в периоди на изпити и външни оценявания.

(12) Момичета, събличайте се, аз ей сега идвам! (Учител по физическо) – 1PP – училище; 2PP – секс

(13) Никой да не ми пипа топките! (Учител по физкультура) - 1PP – училище; 2PP – секс

(14) Don't worry about what the teacher says. She's been in the kindergarten for 15 years. (Не се тревожи какво казва учителката. Тя е била в детската градина цели 15 години.)

Макар за българина да се твърди, че е нетолерантен, интересно е да се отбележи, че делът на шегите с микротемите за различия на етнически или сексуален признак в двата езика е напълно съпоставим и за шегите на български, и за тези на английски език, тази група микротемии, проявени в 2PP, заемат дял от 3%. Ако хуморът на една култура представя отношението на тази култура към определена социална проблематика, то резултатите от анализа на шегии, съдържащи езикови двусмислици, показват, че отношението на българина към другостта не е по-различно от това на англоговорящите, напротив, съизмерима е напълно.

Подобна еднаквост за друга група микротемии се открива и по отношението към политиката и политическите лидери. За двата езика тази група микротемии обхваща 2% в 2PP от опция дял шегии, при сходно проявление на микротемата в 1PP – 5% за шегите на български език и 4% за тези на

английски. В пример (15) микротемата от 1PP е Ковид-19, докато тази от 2PP е световен лидер. В пример (16) на английски език, шегата и в двете си микротемати се отнася до политика и политически лидери, но също е свързана с боледуването на британския премиер Борис Джонсън от Ковид-19.

(15) Принц Чарлз към майка си, Кралица Елизабет II: „Мамо, страх ме е от коронавируса!“

Елизабет II: „Спокойно, точно ти няма как да пипнеш короната.“

(16) „Can someone let Boris know he’s eligible for £94.25 a week statuTORY sick pay please?“ (Може ли някой да уведоми Борис, че има право на 94.25 паунда седмично законен болничен – играта е в думата StatuTORY – със значение „установен от закона“, но частта TORY, изписана с главни букви, е също омонимна на политическата партия на Торите.)

Съдържателният анализ на микротемите от 1PP и 2PP на шегите, съдържащи езикови двусмислици, показва, че има общи теми, на които и двете култури се смеят и трайно присъстват в културната им среда като отношението към някои от тях е сравнително подобно – например към политиката, различията по отношение на етнос и сексуална ориентация, здраве, пари и семейни отношения. В англоезичните шегите обаче се съдържат много повече и разнообразни микротемати, които не са толкова застъпени в шегите на български език – животни, храна; престъпления и съдебни власти; инциденти и черен хумор; както и множество единични микротемати, които не могат да сформират собствени групи. Тези различия на хумористичните послания на шегите на български и на английски език показват разлики в нагласата към хумора и обектите на хумор. Ако за българина това са преди всичко социално значими проблеми и ежедневни теми като семейството, жената, изневяратата и секса, училището, то за англоезичната култура това са преди всичко игра на думи със случайни фонологични асоциации, а там където има подчертано значими микротемати, то те са в областта на семейните отношения, животни и храни, общуване и инциденти, както и безброй други, които е трудно да бъдат обобщени поради характера на шегите. Тези теми-табу са застъпени в шегите и на двете култури, но ако културата на българина предполага открит смях и забавление, стопляне на ледовете и неангажиращ разговор с непознат на тема секс, жени, пари и здраве (които са и темите, присъстващи с най-голяма честота в шегите на български), то за културата на англоговорящите такива теми би следвало да се избягват, защото нарушават принципа на учтивост при комуникация. Англоезичната култура предполага затопляне на ледове и неангажиращ разговор, чрез игрословици, които не

са пряко свързани с теми-табу. Те могат да бъдат такива, които да изключват присъстващите, като се отнасят до времето например. Разговорите и шегите за лошото време са най-неангажиращи. Псевдогатанките, които са базирани на фонологични двусмислици и разнообразни асоциации, несвързани с личностни характеристики, предпочитания, а по-скоро физическия заобикалящ свят, са многобройни и са подходящи за този тип комуникация.

Например:

(17) *What do you call a dinosaur with an extensive vocabulary? / A thesaurus [29] (Как се казва динозавър, който има богат речник? Енциклопедия (*Тезоръс (звучи като име на животно... -завър).*

(18) *This whiteboard is remarkable [30]. (Тази бяла дъска е забележителна / *може да се отбелязва многократно на нея. Думата remarkable (прилагателно име от глагола remark – отбелязвам) може да бъде интерпретирана освен с прякото си значение „забележителна”, така и като означаваща нещо, което може да бъде повторно отбелязвано – re – представка за повторяемост; mark (v) - отбелязвам).*

Всякакви други препратки към пол, политическо пристрастие, шегички за различните – етнически, социални, по сексуална ориентация или способности, биха могли да се считат за груби, тъй като има вероятност някой от участниците в комуникативния акт да се припознае като обект на шегата.

Изводи

Анализът на резултатите от изследването на шегички на български и английски, съдържащи езикови двусмислици, показва, че:

► Открива се наличие на общи за двете култури социално значими теми, които намират отражение в шегичките като контекст както в 1PP, така и за обектите на смях 2PP.

► Общите групи микротеме отразяват отношението и на двете култури към семейни и любовни отношения, секс и изневяра, политика, етнически и други различия, образование, здравословни проблеми, цени и безпаричие.

► В шегичките, съдържащи езикови двусмислици на английски език, се откриват много по-разнообразни контексти.

Като се имат предвид резултатите от изследването, може да се предположи, че чувствителността на двете култури към социално значими теми е сходна, и всякакви теми са обект на смях, но при англоезичната култура отношението към смешното е не само тематично, но и обусловено от наличие на забавни фонологични аналогии и „решаване” на шеговите загадки.

С цел избягване на неудобни или конфликтни моменти при интеркул-

турна комуникация, следва да се имат предвид темите, по които не е прието да се води разговор с не толкова близки хора.

Цитирани източници:

- [1] Attardo, S. (1994). *Linguistic Theories of Humour*. Berlin - New York: Mouton de Gruyter.
- [2] Димова, А. (2006). *Вицът като езиков и културен феномен*. Велико Търново: Фабер. [Dimova, A. (2006). *Vitsat kato ezikov I kulturen fenomen*, Veliko Tarnovo: Faber.]
- [3] Keith-Spiegel, P. (1972). „Early conception of humour: varieties and issues.“ в *The Psychology of Humor: Theoretical Perspectives and Empirical Issues*, (G. a. McGhee, ed), New York, Academic Press, pp. 3-39.
- [4] Gruner, C. R. (1978). *Understanding Laughter*. Chicago: Nelson Hall.
- [5] Krikmann, A. (2006). *Contemporary Linguistic Theories of Humour*. January 2006. Folklore (Estonia) 33. DOI:10.7592/FEJF2006.33.kriku. Retrieved on 07.04.2021.
- [6] Lintott, S. (2016). Superiority in Humor Theory, *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, № 10, pp. 347-358. <https://doi.org/10.1111/jaac.12321>. Retrieved on 07.04.2021.
- [7] Аристотел. (2013). *Реторика*. София: Захарий Стоянов. [Aristotel. *Retorika*. Sofia: Zahari Stoyanov, 2013]
- [8] Платон. (2015). *Държавата*. (Б. Богданов, Ред.), София: Издателство на Нов български университет. [Platon, (2015). *Darzhavata*, (B. Bogdanov, Red.), Sofia: Izdatelstvo na Nov balgarski universitet].
- [9] Цицерон, М. Т. (1992). *За оратора*. София: Университетско издателство “Св. Климент Охридски”. [Tsitseron, M. T. (1992). *Za oratora*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”.]
- [10] Квинтилиан. (1986). *Обучението на оратора*. (прев. Макарий Порталски). София: Наука и изкуство. [Kvintilian. (1986). *Obuchenieto na oratora*. (prev. Makariy Portalski). Sofia: Nauka i izkustvo.]
- [11] Anthony Ashley Cooper, Earl of Shatesbury. (1971). *An Essay on the Freedom of Wit and Humour - a letter to a friend*. New York: Garland Pub.
- [12] Suls, J. M. (1972). A Two-Stage Model for the Appreciation of Jokes and Cartoons. *The Psychology of Humor: Theoretical Perspectives and Empirical Issues*. (pp. 81-100). Academic Press, New York, 1972. <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-12-288950-9.50010-9>. Retrieved on 07.04.2021.
- [13] Freud, S. (1963). *Jokes and their relations to the unconscious*. Standard Edition (Eds. J. Strachey). New York: W.W. Norton and company. Inc.
- [14] Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- [15] Whorf, B. (1956). *Language, Thought, and Reality*. Cambridge: Technology Press of Massachusetts Institute of Technology.
- [16] Bergson, H. (1900). *Le rire. Essai sur la signification du comique*. Paris: Presses Universitaires de France. http://classiques.uqac.ca/classiques/bergson_henri/le_rire/le_rire.html. Retrieved on 07.04.2021.

- [17] Hall, E. T. (1976). *Beyond culture*. New York: Anchor Press Garden City.
- [18] Рот, Ю. & Попова, Ю. (2010). *Ръководство по интеркултурна комуникация*. Русе: Университетски издателски център при Русенския университет „Ангел Кънчев”. [Rot, Yu. & Popova, Yu. (2010). *Rakovodstvo po interkulturna komunikatsia*. Ruse: Universitetski izdatelski tsentar pri Rusenskiia universitet “Angel Kanchev”].
- [19] Цветкова, Н. (2018). *Английски език за комуникация в институциите на Европейския съюз*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”. [Tsvetkova, N. (2018). *Angliyski ezik za komunikatsia v institutsiite na Evropeyskia sayuz*, Sofia: Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”.]
- [20] Стойчева, М. (2016). *Европейска идентичност. Теоретични дилеми и аналитични подходи*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”. [Stoycheva, M. (2016). *Evropeyska identichnost. Teoretichni dilemi i analitichni podhodi*, Sofia: Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski.”]
- [21] Raskin, V. (1985). *Semantic Mechanisms of Humor*. Purdue Univerisy, Dordrecht, Holland: D. Reidel Publishing Company.
- [22] Паси, И. (1972). *Смешното*. София: Наука и изкуство. [Pasi, I. (1972). *Smeshnoto*, Sofia: Nauka i izkustvo].
- [23] Станоев, С. (2005). *Вицът и неговите послания*. София: Академично издателство “Марин Дринов”. [Stanoev, S. (2005). *Vitsat i negovite poslania*, Sofia: Akademichno izdatelstvo “Marin Drinov”].
- [24] Genova, D. (2011). *Studying Humour Seriously*. Veliko Turnovo: Faber.
- [25] Хамзе, Д. (2016). *Езикът на комичното*. София: Издателска къща „Авлига”. [Hamze, D. (2016). *Ezikat na komichnoto*, Sofia: Izdatelska kashta “Avliga”].
- [26] Cambridge University Press (2021), *Cambridge Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/meme>. Retrieved on 07.04.2021.
- [27] Павлов, В & Михова, В. (2016). *Приложна статистика със SPSS*. Русе: Авангард Принт. [Pavlov, V. & Mihova, V. (2016). *Prilozhna statistika sus SPSS*, Ruse: Avangard Print].
- [28] Trachtman, R. (1999). The Money Taboo: Its Effect in everyday Life and in the Practice of Psychotherapy, *Clinical Social Work Journal*, vol. 27, № 3: 275-288, <http://www.richardtrachtman.com/pdf/moneytaboo.pdf>. Retrieved on 07.04.2021.
- [29] Joki, K. Grammarlyblog, (2019). <https://www.grammarly.com/blog/these-roaring-dinosaur-puns-will-help-you-cope-with-life/>. Retrieved on 07.04.2021.
- [30] Schaulis, J. & Schaulis, M., (2017), Kettle fire blog, <https://kettlefirecreative.com/puns/>. Retrieved on 07.04.2021.

Библиография:

- Аристотел. (2013). *Реторика*. София: Захарий Стоянов. [Aristotel. *Retorika*. Sofia: Zahari Stoyanov, 2013]
- Димова, А. (2006). *Вицът като езиков и културен феномен*. Велико Търново: Фабер. [Dimova, A. (2006). *Vitsat kato ezikov I kulturen fenomen*, Veliko Tarnovo: Faber].
- Квинтилиан. (1986). *Обучението на оратора*. (прев. Макарий Порталски). София:

- Наука и изкуство. [Kvintilian. (1986). *Obuchenieto na oratora*. (prev. Makariy Portalski).Sofia: Nauka i izkustvo].
- Паси, И. (1972). *Смешното*. София: Наука и изкуство. [Pasi, I. (1972). *Smeshното*, Sofia: Nauka i izkustvo].
- Павлов, В. & Михова, В. (2016). *Приложна статистика със SPSS*. Русе: Авангард Принт. [Pavlov, V. & Mihova, V. (2016). *Prilozhna statistika sus SPSS*, Ruse: Avangard Print].
- Платон, (2015). *Държавата*. (Б. Богданов, Ред.), София: Издателство на Нов български университет. [Platon, (2015). *Darzhavata*, (B. Bogdanov, Red.), Sofia: Izdatelstvo na Nov balgarski universitet].
- Рот, Ю. & Попова, Ю. (2010). *Ръководство по интеркултурна комуникация*. Русе: Университетски издателски център при Русенския университет „Ангел Кънчев”. [Rot, Yu. & Popova, Yu. (2010). *Rakovodstvo po interkulturna komunikatsia*. Ruse: Universitetski izdatelski tsentar pri Rusenskia universitet “Angel Kanchev”].
- Станоев, С. (2005). *Вицът и неговите послания*. София: Академично издателство „Марин Дринов”. [Stanoev, S. (2005). *Vitsat i negovite poslania*, Sofia: Akademichno izdatelstvo “Marin Drinov”].
- Стойчева, М. (2016). *Европейска идентичност. Теоретични дилеми и аналитични подходи*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”. [Stoycheva, M. (2016). *Evropeyska identichnost. Teoretichni dilemi i analitichni podhodi*, Sofia: Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”].
- Хамзе, Д. (2016). *Езикът на комичното*, София: Издателска къща „Авлига”. [Hamze, D. (2016). *Ezikat na komichното*, Sofia: Izdatelska kashta “Avliga”].
- Цветкова, Н. (2018). *Английски език за комуникация в институциите на Европейския съюз*, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”. [Tsvetkova, N. (2018). *Angliyski ezik za komunikatsia v institutsiite na Evropeyskia sayuz*, Sofia: Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”].
- Цицерон, М. Т. (1992). *За оратора*, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”. [Tsitseron, M. T. (1992). *Za oratora*, Sofia: Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”].
- Anthony Ashley Cooper, Earl of Shatesbury. (1971). *An Essay on the Freedom of Wit and Humour - a letter to a friend*. New York: Garland Pub.
- Attardo, S. (1994). *Linguistic Theories of Humour*, Berlin - New York: Mouton de Gruyter.
- Bergson, H. (1900). *Le rire. Essai sur la signification du comique.*, Paris: Presses Universitaires de France. http://classiques.uqac.ca/classiques/bergson_henri/le_rire/le_rire.html. Retrieved on 07.04.2021
- Cambridge University Press (2021). *Cambridge Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/meme>. Retrieved on 07.04.2021.
- Freud, S. (1963). *Jokes and their relations to the unconscious, Standard Edition*. (Eds. J. Strachey). New York: W.W. Norton and company. Inc.
- Genova, D. (2011). *Studying Humour Seriously*, Veliko Turnovo: Faber.
- Gruner, C. R. (1978). *Understanding Laughter*. Chicago: Nelson Hall.

- Hall, E. T. (1976). *Beyond culture*. New York: Anchor Press Garden City.
- Joki, K. Grammarlyblog, (2019), <https://www.grammarly.com/blog/these-roaring-dinosaur-puns-will-help-you-cope-with-life/>. Retrieved on 07.04.2021.
- Keith-Spiegel, P. (1972). Early conception of humour: varieties and issues. *The Psychology of Humor: Theoretical Perspectives and Empirical Issues*, (G. a. McGhee, ed). (pp. 3-39). Academic Press.
- Krikmann, A. (2006). *Contemporary Linguistic Theories of Humour*. January 2006. Folklore (Estonia) 33. DOI:10.7592/FEJF2006.33.kriku. Retrieved on 07.04.2021.
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lintott, S. (2016). Superiority in Humor Theory, *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, № 10, pp. 347-358. <https://doi.org/10.1111/jaac.12321>. Retrieved on 07.04.2021.
- Raskin, V. (1985). *Semantic Mechanisms of Humor*, Purdue Univerisy, Dordrecht, Holland: D. Reidel Publishing Company.
- Schaulis, J. & Schaulis, M. (2017), Kettle fire blog, <https://kettlefirecreative.com/puns/>. Retrieved on 07.04.2021.
- Suls, J. M. (1972). A Two-Stage Model for the Appreciation of Jokes and Cartoons. *The Psychology of Humor: Theoretical Perspectives and Empirical Issues*. (pp. 81-100). Academic Press, New York, 1972. <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-12-288950-9.50010-9>. Retrieved on 07.04.2021.
- Trachtman, R. (1999). The Money Taboo: Its Effect in everyday Life and in the Practice of Psychotherapy, *Clinical Social Work Journal*, vol. 27, № 3: 275-288, <http://www.richardtrachtman.com/pdf/moneytaboo.pdf>. Retrieved on 07.04.2021.
- Whorf, B. (1956). *Language, Thought, and Reality*, Cambridge: Technology Press of Massachusetts Institute of Technology.

Ръкописът е изпратен на 23.03.2021 г.

Рецензиране от двама независими рецензенти: от 10.05.2021 до 14.09.2021 г.

Приемане за публикуване: 15.09.2021 г.

Manuscript was submitted: 23.03.2021.

Double Blind Peer Reviews: from 10.05.2021 till 14.09.2021

Accepted: 15.09.2021.

Брой 49 на сп. „Реторика и комуникации“, октомври 2021 г. се издава с финансовата помощ на Фонд научни изследвания, договор № КП-06-НП2/41 от 07 декември 2020 г.

Issue 49 of the Rhetoric and Communications Journal (October 2021) is published with the financial support of the Scientific Research Fund, Contract No. KP-06-NP2/41 of December 07, 2020.